

PROCEDURA
NIEBIESKIE KARTY
W OŚWIACIE

Przepisy prawne nakładające na pracowników wszystkich placówek oświatowych obowiązek reagowania

- *Kodeks postępowania karnego – Art. 304.*
- *Kodeks postępowania cywilnego – Art. 572.*
- *Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich – Art. 4.*
- *Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie – Art. 12.*
- *Rozporządzenie Rady Ministrów z 13 września 2011 r. w sprawie procedury Niebieskie Karty*

Podejrzenie przemocy wobec dziecka

- Przemoc to problem całej rodziny
- Kto może być sprawcą?
- Rodzic w roli sprawcy
- Rodzic w roli świadka
- Czyja wina?
- Czyja odpowiedzialność?

Dziecko, które bezpośrednio nie doznaje przemocy w rodzinie, lecz jest jej świadkiem

- Dlaczego dziecko staje się świadkiem, a nie ofiarą przemocy?
- Podwyższony poziom emocji w rodzinie
- Życie w stałym napięciu
- Skrajne uczucia wobec osoby krzywdzonej – brata/siostry
- Zamiana ról z krzywdzonym rodzicem
- Czy „bycie ocalonym” jest łatwą rolą dla dziecka?

Dziecko, które bezpośrednio nie doznaje przemocy w rodzinie, lecz jest jej świadkiem

Moja siostra na pewno nie była molestowana przez ojca, bo ona od razu powiedziała by wszystkim – mamie, w szkole – co się stało i ojciec dobrze o tym wiedział. Ja byłam skryta i bardzo wstydziłam się, że mnie to dotknęło.

Brat nigdy nie poddawał się ojcu. Nie bał się go i zawsze, jak zaczynało się piekło, wychodził z domu. Miał swoje sprawy. Wielokrotnie mówił mamie, żeby się rozwiodła, ale jak widział, że nie dzieje się tak, to tylko wzywał policję, a my tak w tym piekle żyliśmy z mamą przez 3 lata.

Amelka była wybrana przez matkę. Nigdy włos jej z głowy nie spadł. Ja, jako starszy brat, musiałem znosić upokorzenia i przekleństwa, że jestem taki sam niewdzięczny jak ojciec, tak samo mi na niczym nie zależy, tak samo nie umiem dobrze się wysławić i tak samo nawet wyglądam jak on. W sumie, to nic dziwnego, bo to mój ojciec był – matka nie mogła tego znieść. Nienawidziła mnie tak samo, jak jego. Jego za to, że nas zostawił i odszedł do innej kobiety, a mnie? Nie wiem za co.

Zdarza się, że informacja nt. przemocy wobec dziecka pochodzi od rówieśnika.

11-letnia Zosia powiedziała mamie, że jej najlepszą koleżankę Natalkę tata bije, jak dostanie jedynkę.

Zdarza się, że pracownik placówki dowiadyuje się, iż matka ucznia doznaje przemocy domowej.

Zakaz stosowania kar cielesnych

- Obowiązuje od 1 sierpnia 2010 roku
- *...przez osoby wykonujące władzę rodzicielską oraz sprawujące opiekę lub pieczę nad dzieckiem*
- Art. 96. – *Kodeks Rodzinny i Opiekuńczy*

Podejrzenie przemocy wobec dziecka

Środowisko profesjonalistów a przemoc wobec dziecka

Odpowiedzialność –

za swoje działanie lub zaniechanie działania

Minimalizowanie błędu – osądu, oceny, stosunku

Podejrzenie przemocy wobec dziecka

Szkoła = postać nauczyciela, pedagoga

Wspomnienia o nim odzwierciedlają jakość podjętych działań wychowawczych.

Uczy odróżniać co dobre, co złe, przekonuje do zmiany zachowania.

Znajduje w sobie odwagę na reakcję, bo zna cel działania.

Podęjrzenie przemocy wobec dziecka

Różnicowanie

Przemoc – zaniedbanie

Rodzic w kłopotcie – Rodzic stwarzający zagrożenie

Odpowiednie narzędzia

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie – podstawowe elementy systemu dedykowane pracownikom oświaty

Narzędzie – kwestionariusz i algorytm

Zespół Interdyscyplinarny

Procedura *Niebieskie Karty*

Ogólne założenia narzędzia

- Zasada współpracy interdyscyplinarnej
- Kogo dotyczy narzędzie, a kogo nie dotyczy?
- Kiedy, jak i kto powinien wypełnić kwestionariusz?
- Źródła wiedzy o dziecku i jego rodzinie
- Trzy stopnie ryzyka występowania przemocy wobec dziecka

Granice wiekowe dzieci przyjęte w narzędziu

**KWESTIONARIUSZ OCENY RYZYKA
WYSTĘPOWANIA PRZEMOCY W RODZINIE
WOBEC DZIECKA**

Różnice na poziomie kwestionariusza między starszymi a młodszymi dziećmi

- *ktoś w domu bije dziecko ...* – brak określonych zasobów pojęciowych
- zachowania autodestrukcyjne
- zabawa jako forma ekspresji dziecka

Najważniejsze wyjaśnienia – *LISTA A*

INFORMACJA (uzyskana od dziecka lub bezpośredniego świadka)

- A.1. Ktoś w domu bije dziecko, popycha, szarpie, potrząsa, przytrzymuje, rzuca w nie przedmiotem, itp.
- A.2. Ktoś w domu używa wobec dziecka wulgarnych słów, obraża, poniża, straszy, szantażuje, izoluje w sposób ciągły i nieuzasadniony od kontaktu z innymi osobami, np. z rodziny lub z rówieśnikami.
- A.3. Opiekunowie nie zaspokajają podstawowych potrzeb dziecka, takich jak: przynależności, bezpieczeństwa, pożywienia, snu, leczenia, rozwoju poznawczego, emocjonalnego, społecznego, pomimo wcześniejszej pracy z opiekunami w tym zakresie.
- A.4. Ktoś w domu narusza sferę seksualną dziecka, tj.: dotyka intymnych części ciała, namawia na dotykanie intymnych części ciała osoby dorosłej, zmusza do kontaktu seksualnego, podejmuje kontakty seksualne z inną osobą w obecności dziecka, prezentuje pornografię lub zmusza do tworzenia treści pornograficznych z udziałem dziecka, itp.

Najważniejsze wyjaśnienia – *LISTA A* cd.

- A.5. Dziecko ma ślady przemocy fizycznej lub zaniedbania.
- A.6. Dziecko mówi, że boi się wrócić do domu ze względu na zagrożenie przemocą w rodzinie (wobec siebie lub innych członków rodziny).
- A.7. Dziecko mówi, że chce odebrać sobie życie ze względu na zagrożenie przemocą w rodzinie.
- A.8. Dziecko jest świadkiem przemocy w rodzinie (wobec rodzica, rodzeństwa lub innej osoby zamieszkującej w jego domu).

Informacje te należy uznać za istotne, niezależnie od własnego zdania w tej sprawie.

Najważniejsze wyjaśnienia – *LISTA A* cd.

OBSERWACJA (dokonywana przez pracownika)

- A.9. Rodzic zachował się agresywnie (słownie lub fizycznie) wobec dziecka na terenie placówki oświatowej lub w miejscu publicznym, np. popchnął, szarpnął, uderzył, poniżył, itp.
- A.10. Dziecko ma widoczne ślady przemocy fizycznej, np.: uszkodzenia ciała, siniaki, zadrapania, obrzęki, oparzenia, obrażenia ciała i/lub rany na ciele w różnych stadiach gojenia się, itp.
- A.11. Dziecko ma widoczne ślady zaniedbania, np.: brak dbałości o higienę ciała, nieadekwatność ubioru do pory roku, wieku, itp.

Występują zaburzenia, opóźnienia rozwojowe, problemy emocjonalne, niepełnosprawność, a dziecko nie otrzymuje potrzebnej pomocy, np. opieki lekarskiej, zabiegów medycznych, terapii, wsparcia, itp. Sytuacja ta występuje pomimo wcześniejszej pracy z opiekunami w tym zakresie.

Najważniejsze wyjaśnienia – *LISTA B*

OBSERWACJA (dokonywana przez pracownika)

- B.1. Dziecko odtwarza doświadczaną przemoc – w relacjach rówieśniczych (lub w zabawie), identyfikuje się z rolą ofiary i/lub sprawcy.
- B.2. Dziecko reaguje nieadekwatnie do sytuacji powstałej w placówce, np. lękiem, izolacją, autoagresją, agresją (zagroza bezpieczeństwu innych dzieci), itp.
- B.3. Dziecko zachowuje się autodestrukcyjnie, np.: gryzie się, szczypie się, uderza głową. Dziecko jest od jakiegoś czasu lub stale apatyczne, ospałe, nie ma chęci do zabawy, eksploracji rozwojowej.
- B.3. Dziecko zachowuje się autodestrukcyjnie, np.: bije się, szczypie się, nacina sobie skórę , itp. lub występują zachowania ryzykowne dziecka, np.: ucieczki z domu, używanie substancji psychoaktywnych, ryzykowne kontakty, itp.

Najważniejsze wyjaśnienia – *LISTA B* cd.

OBSERWACJA (dokonywana przez pracownika)

- B.4. Dziecko boi się powrotu do domu i/lub reaguje lękiem lub innymi trudnymi emocjami na kontakt z rodzicem/rodzicami i/lub na sytuację powrotu do domu.
- B.5. Dziecko często opuszcza zajęcia (dotyczy dzieci objętych obowiązkiem szkolnym) lub bez uzasadnionego powodu jest nieobecne bezpośrednio po rozmowach z rodzicami lub działaniach interwencyjnych placówki.

Najważniejsze wyjaśnienia – *LISTA B* cd.

INFORMACJE (dotyczące rodziców)

- B.6. Postawa i zachowanie rodziców zagraża dobru, rozwojowi i bezpieczeństwu dziecka.
- B.7. Rodzice nie współpracują przy udzielaniu pomocy, wsparcia dziecku.
- B.8. Dziecko zostało rozdzielone z rodzicami na skutek emigracji lub innej sytuacji losowej, pozostaje bez opieki osoby dorosłej i/lub wsparcia emocjonalnego ze strony rodziców lub innych osób z rodziny.
- B.9. Na terenie placówki, pozostając w kontakcie z dzieckiem, rodzic znajduje się pod wpływem substancji psychoaktywnych, np. alkoholu, narkotyków, itp. lub (dotyczy młodszych dzieci) nie zgłasza się po odbiór dziecka.
- B.10. Którekolwiek dziecko z rodziny z powodu przemocy lub zaniedbania wymagało umieszczenia w pieczy zastępczej.

Najważniejsze wyjaśnienia – *LISTA C*

OBSERWACJA LUB INFORMACJA (od osób będących w kontakcie z dzieckiem/rodzicami)

- C.1. Karalność rodzica za przemoc lub przemoc w rodzinie.
- C.2. Wcześniejsze podejrzenie dotyczące przemocy wobec dziecka lub przemocy w rodzinie albo obecne podejrzenie przemocy w rodzinie dziecka.
- C.3. Rodzic nadużywający substancji psychoaktywnych, np.: alkoholu, narkotyków, leków, itp.
- C.4. Poważne problemy zdrowotne, emocjonalne, choroba psychiczna wśród osób zamieszkujących z dzieckiem.
- C.5. Rozwód, separacja rodziców, konflikt w rodzinie lub inna sytuacja kryzysowa.

Najważniejsze wyjaśnienia – LISTA C cd.

OBSERWACJA LUB INFORMACJA (od osób będących w kontakcie z dzieckiem/rodzicami)

- C.6. Dziecko o szczególnych potrzebach wychowawczych lub edukacyjnych, u którego występuje jedno lub więcej spośród następujących zjawisk: problemy emocjonalne, problemy społeczne, zaburzenia rozwojowe, niepełnosprawność.
- C.7. Niskie kompetencje wychowawcze rodziców/niewydolność wychowawcza/brak zainteresowania rodziców rozwojem dziecka.
- C.8. Matka i/lub ojciec poniżej 18 r.ż. w chwili narodzin dziecka.
- C.9. Ubóstwo i wynikające z tego stanu problemy rodziców.

**POSTĘPOWANIE W SYTUACJI PODEJRZENIA
PRZEMOCY W RODZINIE WOBEC DZIECKA –
ALGORYTM**

Algorytm

Wskazówki do postępowania w związku z podejrzeniem przemocy wobec dziecka

Po wypełnieniu *listy sygnałów ostrzegawczych* otrzymamy wynik punktowy w trzech kategoriach: A, B i C.

Wynik ten przenosimy do wskazówek postępowania, zaczynając od określenia liczby punktów otrzymanych w bloku A, który opisuje poważne podejrzenie przemocy wobec dziecka.

Kwestionariusz a algorytm

Algorytm określa **trzy tryby postępowania** w zależności od wyników uzyskanych w *liście sygnałów ostrzegawczych*.

START – A – B – C – Ochrona

Analizę algorytmu zawsze należy rozpocząć od punktu *START*, to znaczy sprawdzenia, czy w części *wskazówki do postępowania* w *bloku A* znajduje się **minimum 1** zaznaczony punkt.

Jeśli liczba zaznaczonych punktów w *bloku A* jest **równa lub większa od 1** – przechodzimy do postępowania w *trybie A*.

Jeżeli **nie**, przechodzimy do analizy wyników w *bloku B*.

W przypadku zaznaczenia **1 lub więcej** punktów w *bloku B*, przechodzimy do postępowania w *trybie B* (*podejrzanie przemocy wobec dziecka*). Jeżeli w *bloku B* ilość punktów **wynosi 0**, przechodzimy do *bloku C* listy sygnałów.

Jeżeli ilość punktów w *bloku C* wynosi **przynajmniej 3**, przechodzimy do *trybu C* (*czynniki ryzyka*). Jeżeli w *bloku C* ilość punktów wynosi **poniżej 3**, podejmujemy działania ochronne.

Algorytm – tryb A

Propozycja działań:

- Uruchomienie procedury *Niebieskie Karty* (cz. A)
- Jeśli wystąpiło uszkodzenie ciała dziecka lub potrzebuje ono pomocy lekarskiej – wezwij pogotowie i/lub skonsultuj tę potrzebę z przedstawicielem ochrony zdrowia w Twojej placówce (jeśli jest to możliwe).
- Jeśli zachodzi potrzeba umieszczenia dziecka w pieczy zastępczej, skontaktuj się z sądem rodzinnym – jeśli nie ma takiej możliwości, skontaktuj się z policją.

Algorytm – tryb B

Propozycja działań:

- Obserwuj dziecko.
- **Krok 1.** Spotkaj się z rodzicami i zaproponuj im konsultację u specjalisty w celu diagnozy psychologicznej potrzeb dziecka. **Krok 2.** Jeśli rodzice nie współpracują i podejrzewasz, że dziecko nie jest bezpieczne, przejdź do *trybu A*.
- **Krok 1.** Porozmawiaj z dzieckiem i ustal poziom jego bezpieczeństwa w rodzinie. **Krok 2.** Porozmawiaj z rodzicami lub rodzicem, który nie krzywdzi dziecka – w celu zbadania stopnia bezpieczeństwa dziecka w rodzinie.
- **Krok 1.** Porozmawiaj z rodzicem, który nie krzywdzi dziecka – w celu zbadania stopnia bezpieczeństwa dziecka w rodzinie. **Krok 2.** Jeśli dziecko nie jest bezpieczne, przejdź do *trybu A*.
- Zawiadom sąd rodzinny.
- Zawiadom policję.

Algorytm – tryb C

Propozycja działań:

- Porozmawiaj z dzieckiem i ustal poziom jego bezpieczeństwa w rodzinie.
- Porozmawiaj z rodzicami na temat problemów wychowawczych, zbadaj stopień bezpieczeństwa dziecka w rodzinie.
- Monitoruj sytuację dziecka.
- Po 1, 2 i 3 miesiącach wypełnij ponownie kwestionariusz.
- Poinformuj pracownika placówki (wychowawca, pedagog szkolny), do której przechodzi dziecko, o swoich obserwacjach.

Interwencja

- Dostosuj sposób rozmowy do wieku i możliwości dziecka!
- Podczas interwencji, rozmów wspieraj dziecko w kontakcie z pracownikami służb i instytucji!

Interwencja

Rozmowa z rodzicami/rodzicem niekrzywdzącym w celu zbadania stopnia bezpieczeństwa dziecka

- Formuła spotkania
- Główny cel spotkania
- Kto jest gospodarzem i co z tego wynika?
- Kogo należy zaprosić na spotkanie?
- Wynik spotkania
- Pułapki podczas rozmowy

Interwencja

Rozmowa z rodzicami/rodzicem niekrzywdzącym w celu zbadania stopnia bezpieczeństwa dziecka – propozycja pytań, kwestii do omówienia z rodzicami

1. Podziel się z rodzicami tym, co niepokoi placówkę.
2. Wysłuchaj tego, co rodzice mają do powiedzenia na ten temat.
3. Pozyskaj rodziców do współpracy na rzecz pomocy dziecku.
4. Opracuj plan działania.

Kiedy rodzice nie zapewniają bezpieczeństwa dziecku?

Kiedy wystąpi co najmniej jedna z poniższych sytuacji:

1. Rodzic zaprzecza temu, co zgłasza placówka.
2. Rodzic nie widzi dla siebie żadnego zadania związanego z pomocą dziecku/w ocenie rodzica dziecko nie wymaga pomocy.
3. Rodzic nie chce współpracować z placówką, albo współpracuje wyłącznie deklaratywnie.

Dlaczego trudno pomóc?

Kilka zasad pomocnych do zrozumienia sytuacji dziecka – ofiary przemocy.

- **Doświadczenie przemocy** dla dziecka **oznacza brak szacunku** dla jego osoby, potrzeb, emocji, etapu rozwoju i jego integralności emocjonalnej. Pamiętaj, by nie powtarzać takich zachowań w stosunku do niego.
- **Dziecko – ofiara** przemocy może nie znać innego sposobu nawiązywania kontaktu. Możliwe, że **przywykło do silnych bodźców** w relacji z dorosłymi – krzyku, rozkazywania, decydowania, bicia. Potrzebuje czasu, by przyzwycząić się do Twoich zasad postępowania z ludźmi. Wyjaśnij mu swój sposób myślenia o ich odrębności.

Dlaczego trudno pomóc?

- Przemoc w domu stanowi dla dziecka **doświadczenie kontroli sprawowanej nad nim**, określania jego potrzeb i decydowania o ich zaspokojeniu.

Pozwól dziecku **wiedzieć**, co będzie się działo w trakcie i po interwencji, aby dać mu minimalne poczucie kontroli nad sytuacją. Opowiedz mu, dostosowując się do jego możliwości rozwojowych, o zmianach, jakie zajdą w życiu jego i jego rodziny.

Dlaczego trudno pomóc?

Dzieci – ofiary przemocy czasem **nie chcą interwencji**, bo:

- **nie wiedzą**, na czym ona polega;
- **boją się zmiany** lub **nieskutecznej** interwencji;
- **obawiają się, że wszyscy** (zwłaszcza rówieśnicy) **dowiedzą się** o ich problemach;
- **boją się, że sprawca zrealizuje** swoje wcześniejsze **groźby** (*jeśli ktoś się o tym dowie, urządzę was wszystkich*) lub że **poniesie odpowiedzialność** za przemoc (*jeśli komuś powiesz – będę/będziemy miał/mieli kłopoty*).

Dlaczego trudno pomóc?

Pamiętaj, by opowiedzieć dziecku:

- o swojej roli zawodowej,
- o swoich zadaniach,
- o etapach zmian w życiu jego rodziny.

Pozwól mu bezpiecznie przetrwać czas interwencji,
oswoić się ze zmianami i być dzieckiem.